

Vyprávíme a čteme pohádky – rodiče dětem a děti rodičům

Lektor: Doc. Mgr. Václav Martinec

A)

MLUVA JAKO OBRAZ OSOBNOSTI

Lidská mluva, jako největší předěl ve vývoji lidského rodu, vzniká především v hlavě.

Pokud ale budeme sledovat mluvu pouze z hlediska akustického, tak můžeme říci, že mluvní projev vzniká v součinnosti tří funkcí:

DÝCHÁNÍ

Dech je energetický zdroj mluveného projevu.

Kvalita znění hlasu i výslovnosti závisí na intenzitě dýchání.

Je třeba, aby vydechovaný proud vzduchu byl po celou dobu promluvy pod stejným tlakem, jinak **na posluchače působíte dojmem ochablosti a nedostatečného zaujetí.**

ZNĚNÍ

Vydechovaný proud vzduchu rozkmitá hlasivky – tak vzniká zvuk lidského hlasu. Když ovšem ten sloupec vydechovaného vzduchu nemá dostatečný tlak, zvuk lidského hlasu zní mdle a neproniká prostorem – tedy není vám dobře rozumět.

Tělesné rezonanční dutiny (ústa, nosohltan, lebeční kosti a hrudník) obohacují základní zvuk hlasivek o alikvótní (přidružené) tóny.

Barvou svého hlasu působíme na posluchače emocionálně.

VÝSLOVNOST

Na artikulaci se podílí činnost tří svalových skupin – rtů, jazyka a žvýkacích svalů.

Žvýkací svaly ovládají pohyb čelistí. Otevírání úst (tedy spíše jejich nedostatečné otevírání) je častou příčinou nedbalé mluvy.

Kvalita artikulace přináší zprávu o našem lidském vztahu k osobě, se kterou hovoříme.

SEDMERO SROZUMITELNÉ A PŘÍJEMNĚ ZNĚJÍCÍ MLUVY

1) Mluvím na hustém výdechovém proudu jako když volám do dálky

Madagaskááár Havanááú a Jááááa

Jemné procvičování dechu

*Kouzlí, kouzlí kouzelník,
vykouzlí nám za pětník
žlutý šátek, rudou růži,
d'áblu zaprodal svou kůži,
je to příliš tajemné,
hrůza, úděs jímá mne,
jímá mne při pomyšlení,
jak se dojmy rychle mění,
včera cirkus, kouzla, čáry,
dneska černooká Máry,
černá Máry v kantýně,
přítulná jen při víně,
při víně a za pětník,*

kouzlí, kouzlí kouzelník.

2) Rozlišuji dlouhé a krátké samohlásky.

*Vzplál v barvách zmar
a brána jara padla.
Strach z mála láskám dával tvar
a dlaň svá práva na vahadla kladla,
rána vlahá, marná snaha
vzal však mráz.*

3) Při výslovnosti **Í É Á Ó Ú** svoje ústa plynule otevírám a zavírám.

*Úsměvem února průzračné ledy tají,
stíny bříz vítají přísliby předjaří,
mou řekou toulavou již vory proplouvají
spoutané v nápěvech zpívaných voraři,
již všemi strouhami se jarní vody řinou,
úsměvy zasuté tak dlouho pod lavinou
stékají s úbočí jak písňě pastviny.
Řeky se vrhají v náruč své roviny
a slova ztracená se na svá ústa vrátí
pokorná, tichá, jako tón houslí, když doznívá,
hodiny soumraku se vzdalují a krátí,
když s říčním pískem smích se sítím prosívá.*

4) Souhlásky na konci slov vyslovuji s velkou pečlivostí.

*Ááá, již vidím jejich automobil –
„Atakuj devadesát i více mil, at' uděláš maximum!“
Ví Bůh, bude-li pak živ.
Já ho znám – to on jen váhal a neudělal nic.
Tak to je on, náš Robert – jeden den jak chlap, druhý den zas srab.
A to je konec našich vykonstruovaných vět s množstvím konsonantních
konecek.*

5) Nevynechávám žádnou ze souhlásek, když se nacházejí ve shluku.

*Žil kdys kdes chlap. Dá se říct těž muž či kmán, jak kdo chce. Já ho zvu
chlap.
Nu a on krad, ten chlap. Krad, co moh a kde moh. Zvlášt' když měl
hlad.
Byl den jak květ, pták pěl, klas zrál a nad vším jas.
Jen hvozd se tměl, tam, kde spal chlap.*

6) Barevnostní odstíny mluvy

*Dechové zabarvení znělý hlas
 šepot
 mluva s dechovou příměsí*

Dynamika *několik stupňů zesilování a zeslabování*
Tempo *několik stupňů zrychlování a zpomalování*

7) **Ovládám výrazové proměny hlasu.**

*Za devatero horami a devatero řekami žil krásný princ a ještě krásnější princezna.
Když udatný králevic Slavomír zvítězil nad úskočným černokněžníkem Bartolomějem,
odvezl zachráněnou Magdalénu na svůj zámek,
a jestli ještě nezemřeli, žijí tam v míru a pokoji dodnes.*

B)
TŘETÍ SEDMERO – ROZUMNÉ DŮVODY proč kultivovat vlastní mluvu

- 1) Mluva – největší zlom ve vývoji lidského rodu
- 2) Žijeme ve století informatiky a komunikačních zařízení
- 3) Současná úroveň našeho mluvního projevu je značně nízká
- 4) Je mluva obrazem i současného společenského alibismu?
- 5) O smyslu kultivace lidské mluvy
- 6) Současný úpadek mluvené češtiny,
příspěvek na češtinářské konferenci pedagogické fakulty UHK
- 7) Po první lekci mluvní průpravy

poznámka pod čarou – Nejpodstatnější ze všech argumentů

1) MLUVA – NEJVĚTŠÍ ZLOM VE VÝVOJI LIDSKÉHO RODU.

Proč se tedy ke své mateřštině chováme macešsky?

Lidská řeč vznikala na dlouhé vývojové cestě lidského rodu – od bezmocné (a ostatními tvory pronásledované a lovené) „nahaté opice“ až k „vládci přírody“. Naši předkové tak svojí schopností dorozumívat se, předávat si zkušenosti a domluvit se na taktickém plánu při lovu nebo při boji, našli v řeči tak silnou zbraň, že překonala sílu mamuta, drápy medvěda, zuby tygra šavlozubého i záludnost hadího jedu.

Lidská řeč je založena na principu, kdy skladbou několika desítek hlásek dokážeme vytvořit desetitisíce slov. A z tohoto značného množství slov pak sestavujeme věty. A ty již vyjadřují a popisují nekonečné množství konkrétních předmětů a dějů, matematických vztahů, ale i zcela abstraktních myšlenek.

Dnes ale řeč – ten největší vynález v dlouhé historii lidského rodu – považujeme za takovou samozřejmost a všední každodennost, že s mluvou nakládáme značně nedbale. Neuvědomujeme si, že způsobem, jakým hovoříme, vypovídáme mimoděčně (a proto i pravdivě) nejen o své povaze, ale i o tom, jaký je náš opravdový vztah k partnerovi, se kterým hovoříme.

Naše řeč vydává o naší nezaměnitelné individualitě obdobné svědectví, jako stisk ruky nebo jako je jedinečný a nezaměnitelný otisk prstu. Nebo jako náš spontánní smích či pláč. V nich také, sice nezáměrně, vyjadřujeme podstatu své povahy a osobnostních rysů.

Jako grafolog je schopen analyzovat povahové rysy podle písma, tak obdobný obraz si může o vaší osobě udělat ten, kdo vás slyší a umí i naslouchat.

Úsloví – „Řekni mi, co čteš, a já ti povím, kdo jsi“ – můžeme vztáhnout i na řeč: „Poslechnu si, jak mluvíš, a hned se dozvím, jakou máš povahu a jaký vztah zaujímaš k mojí osobě“.

V porovnání s knihou nacházíme u mluvy jeden podstatný rozdíl – tím, jakým způsobem mluvíme, nepodáváme zprávu pouze o vlastní osobě, ale zároveň svědčíme i o charakteru společenství, ve kterém žijeme. Nekultivovanost, mnohdy až barbarství dnešní společnosti, se nutně promítá i do úrovně současné mluvené češtiny každého jednotlivce.

Skutečnost, že vy jste projevíli zájem o mluvní přípravu, chápeme jako vaše spontánní uvědomění, že bychom se ke své mateřštině v mluvené podobě měli chovat citlivěji.

Znamená váš zájem o techniku mluvy, že se chcete s lidmi doopravdy dorozumívat?

2) ŽIJEME VE STOLETÍ INFORMATIKY A KOMUNIKAČNÍCH ZAŘÍZENÍ

Počítač, ten poslední zlomový vynález v historii člověka, je odvozen od naší řeči. Pouze ta počítačová řeč je mnohem úspornější – místo kombinací desítek hlásek lidské mluvy vystačí pouze s kombinací dvou prvků.

Máme mobily, počítače, posíláme si esemesky, sdružujeme se na sociálních sítích, slouží nám komunikační družice, během několika vteřin se můžeme „progooglovat“ ke znalostem z jakéhokoliv oboru lidské činnosti. Všechny tyto vymoženosti používáme, ale často se nám nedaří si naprosto jednoduše porozumět – tedy domluvit se.

Co musíme udělat, aby nám komunikační prostředky sloužily k lepší komunikaci?

3) SOUČASNÁ ÚROVEŇ MLUVNÍHO PROJEVU

Způsob, kterým hovoříme, charakterizuje (nonverbálně a proto nezkrasleně) úroveň našeho společenského života. V něm převládá orientace na vlastní prosazení, a nikoliv snaha druhému porozumět. Proto v rozhovoru často ani nepotřebujeme rozumět všem slovům, stačí, když víme „o čem se hovoří“.

V hovoru se často chceme sami spíše vypovídat, než druhým lidem něco sdělovat. A svým partnerům v rozhovoru nasloucháme jenom povrchně. Obdobně jako to děláme s knížkami, mnohdy je nečteme, stačí nám je pouze prolistovat. Rezignace na vzájemné porozumění charakterizuje naši nezdařilou komunikaci a slovo – jako elementární nástroj dorozumívání – ztrácí sílu a svoji účinnost.

Osobně se snažím mluvit srozumitelně a plným hlasem, aby ti druhí – ale i já sám – poznali, kdo vlastně jsem.

4) MLUVA JAKO OBRAZ SOUČASNÉHO SPOLEČENSKÉHO ALIBISMU?

Mluva je obrazem našeho myšlení. Zašumlovaná mluva je obrazem zmatečného myšlení. Usvědčuje nás z toho, že naše myšlenky běží zbrkle a nezabýváme se již jejich uskutečňováním. Bezbarvý hlas je zprávou o nevýrazném temperamentu, nebo podává svědectví, že si lidi, se kterými právě hovoříme, držíme pěkně od těla.

Pokleslá mluva vysílá k partnerovi obdobný signál, jako když nám někdo podá „rybí ruku“.

Proč v hádce, kdy se lidé vzájemně urážejí a chrlí na sebe nadávky, mluví všichni srozumitelně a nahlas?

Protože mají výsostný zájem na tom, aby ten druhý, případně i všichni kolem dobře rozuměli, že „Pepa je nemožnej blb!“.

Můžeme se s druhými lidmi srozumitelně dorozumívat i za neagresivních okolností?

Ochablý způsob mluvy nezobrazuje pouze povahu dotyčné osoby, ale je zároveň i obtiskem společenského klimatu, ve kterém žijeme. A ten nepsaný zákon společenské úspěšnosti vkládá každému přímo do podvědomí – vyjadřuj se tak, abys svůj názor mohl kdykoliv zaměnit, odvolat, či přímo zaujmout zcela opačný postoj. Při takovémto balancování ve společenských vztazích, když navíc chceme uspět ve své kariéře, se jasné a přímočaré myšlení – a rovněž tak jednoznačně srozumitelné vyjadřování – jeví jako podivínský luxus.

Co se tak stát don Quijotem mluvené češtiny?

5) O SMYSLU KULTIVACE LIDSKÉ MLUVY

V prvním sedmeru jsme ve stručnosti probrali jednotlivé technické složky lidské řeči. Smyslem našeho kurzu ale není samoučelné procvičování výslovnosti a znělosti hlasu. Chceme vám prostřednictvím zvládnuté mluvy otevřít cestu k hlubšímu porozumění v profesních vztazích i při jednání s vašimi blízkými. Možnosti mluvy jsou sice omezené, ale přesto vám můžeme alespoň napomoci, abyste se vědomým užíváním svého hlasu a mluvy zbavili celospolečenského nánosu ledabylosti a nezúčastněnosti, který v našich společenských vztazích převládá. Svoji autentickou osobnost můžete objevovat i pomocí vědomého dýchání, znělého hlasu, a srozumitelné výslovnosti. Zbavíte se tak stínů, které zakrývají, či zkreslují vaše jedinečné JÁ. Mluvu můžeme považovat za pozměněnou formu podávané ruky. Ale k tomu, aby nám mluva sloužila jako otevřená dlaň, vybízející k přátelství, musíme o ni pečovat a vědomě ji pěstovat.

Při přátelském podávání ruky ta ruka bývá čistě umytá.

6) SOUČASNÝ ÚPADEK MLUVENÉ ČEŠTINY (příspěvek na konferenci UHK)

Vědomí tohoto celospolečenského úpadku mě přimělo, abych na češtinářské konferenci pedagogické fakulty UHK vystoupil s následujícím příspěvkem.

Vážené kolegyně a kolegové,

využívám vaší přítomnosti na češtinářské konferenci o čtenářství a obracím se na vás apelativně: „Co můžeme udělat pro záchranu mluvené češtiny?“

Kladu sám sobě – ale i vám – tři otázky:

- Je současný stav mluvené mateřštiny tak vážný, že formulace „záchrana mluvené češtiny“ je oprávněná?
- Co můžeme udělat každý sám za sebe ve svém pracovním i občanském prostředí?
- Můžeme prosadit účinnou systémovou změnu – promyšlenou novelizací studijních plánů?

Nabízím svoje poznámky k jednotlivým otázkám.

a) Je současný stav mluvené mateřštiny tak vážný, že formulace „záchrana mluvené češtiny“ je oprávněná?

Hovoříme o čtenářské gramotnosti, ale rovněž i o gramotnosti informační, morální, finanční a mediální. Hluboké nedostatky v těchto typech gramotností si uvědomujeme. I proto jsme se sešli na této konferenci. Ale katastrofální stav v oblasti gramotnosti mluvní uniká naší pozornosti. To proto, že se na ní všichni podílíme:

- Kolikrát rozumíte jménu člověka, který se vám představuje?
- Rozumíte každé slovo moderátorům na komerčních stanicích? Nebo je musíte občas jenom odhadovat a doplňovat zašumlovaná slova podle kontextu?
- Na poradách a přednáškách nás uklidňují hlasy uspávačů hadů.
- Dobře víte, čemu se říká ječák české učitelky.

Ale jde i o pravý opak: „Mami, já paní učitelce v poslední lavici skoro nerozumím.“

- A co desítky učitelů – mluvních profesionálů – kteří vyhledávají pomoc v ordinacích foniatrů?
- A naši studenti – budoucí učitelé?
Mohu nabídnout desítky šokujících nahrávek, které svědčí o katastrofální profesní nevybavenosti budoucích učitelů češtiny, těch kteří svým nezvládnutým mluvním projevem budou přispívat k dalšímu poklesu mluvní kultury naší populace.
- A vrchol mluvní degenerace jsem zaznamenal při sledování reklamy, která nabízela posluchačům vysokých škol originální studijní pomůcku:
„Pořídte si zesilovací sluchátka, abyste v posluchárnách rozuměli přednáškám svých profesorů!“ Reklama nabízela pomůcku pro lidi se zdravým sluchem.

Odpověď na tyto otázky a provokující skutečnosti je zřejmá:

- Naše škola vychovává cíleně pouze k psanému projevu.
Poslední mluvní péči věnují dětem učitelky v mateřské škole, případně ještě v první třídě.
Od té doby je veškerý čas výuky zaměřen pouze na grafickou podobu češtiny.
Alarmující skutečnost, že většina populace se nedokáže v hovoru vyjadřovat ve smysluplných větech, a že se dopouští jednoznačných mluvních hrubek, tu již přestáváme vnímat.
- Moje matka absolvovala v učitelském ústavu 2 hodiny mluvní průpravy týdně po celou dobu svého studia – a to průpravu jednoznačně praktickou, nikoliv teorii rétoriky.
- Naši současní studenti, budoucí češtináři, mají za celou dobu studia jenom 13 lekcí o pouhých čtyřiceti pěti minutách.
A nečeštináři nemají vůbec žádnou praktickou mluvní průpravu.
Na jaké úrovni pak mohou mluvit jejich žáci, když ani na pedagogické fakultě se nevěnujeme mluvě jako nástroji pedagogického působení?
- Učitelské povolání – s ohledem na jeho hlasovou náročnost – je srovnatelné s hereckou profesí. Nesrovnatelné jsou však okolnosti technické průpravy na divadelní a pedagogické fakultě. Posluchači herectví se věnují během čtyř let studia každý týden několika hodinám hlasových a mluvních technik. Kdežto absolventi pedagogických fakult navštěvují častěji ordinace foniatrů a často bývají na nemocenské pro naprostou hlasovou indispozici.

Chci se ale vyjádřit k mnohem závažnějšímu problému a opomíjenému aspektu mluvy, než je pouhá srozumitelná výslovnost a dostatečná hlasitost projevu.

Hudební složka mluvy – a to především barevnost hlasu a temporytmus řeči – zasahují člověka emocionálně v podprahových oblastech osobnosti. Jedná se o významný nástroj pedagogického působení. Jeho osvojení ale předpokládá serióznější přístup, než je třináctihodinový „rychlours mluvy“ v jediném semestru.

Kultivovaná mluva se nabízí jako pronikavá a mimořádně účinná metoda výchovy. Tu ale moderní pedagogika naprosto opomíjí.

Zásadní otázka zní – můžeme tento havarijní stav mluvené mateřštiny alespoň poněkud pozměnit?

b) Co můžeme udělat každý sám za sebe ve svém pracovním i občanském prostředí?

Osobně se snažím studentům, kteří projeví nejen zájem o mluvní průpravu, ale jsou schopni mluvní techniky také samostatně procvičovat, nabídnout čas i mimo studijní plán.

Jednou z podob takové spolupráce bylo i představení Čapkovy Vodnické pohádky, kterou jste zhlédli během konference.

c) Můžeme společně prosadit účinnou systémovou změnu – promyšlenou novelizací studijních plánů?

Je mi jasné, že jde o oblast složitého vyjednávání s administrativou ministerstva školství. Mnozí z vás, z titulu svých funkcí, přicházíte do kontaktu s ministerskými úředníky, a znáte tedy cesty, po

kterých by bylo možno dosáhnout takových změn ve studijních plánech, aby absolventi pedagogických fakult přicházeli do svého budoucího povolání lépe profesně vybaveni, a mohli pak přispět ke kultivaci našeho společenského prostoru.

Sám se rád zúčastním jakékoliv přípravné práce.

Václav Martinec

Neměli bychom se zamyslet nad tím, že před padesáti léty byli učitelé na svoji profesi po technické stránce lépe vybaveni?

7) PO PRVNÍ LEKCI MLUVNÍ PRŮPRAVY

Začala jsem si připadat, jako že jsem si vyšla na procházku v nových šatech.

Nechcete se také převléknout?

poznámka pod čarou

NONVERBÁLNÍ SDĚLENÍ MLUVENÝCH SLOV

Ze všech argumentů „Sedmera rozumných důvodů...“, které na předchozích stranách uvádíme, považujeme za nejpodstatnější následující odstavec:

Chci se vyjádřit k mnohem závažnějšímu problému a aspektu mluvy, než je pouhá srozumitelná výslovnost a dostatečná hlasitost projevu.

Hudební složka mluvy, a to především barevnost hlasu a temporytmus řeči, zasahují člověka emocionálně v podprahových oblastech osobnosti. Jedná se o významný nástroj pedagogického působení. Kultivovaná mluva se nabízí jako pronikavá a mimořádně účinná metoda výchovy. Tu ale moderní pedagogika naprosto opomíjí.

Nejde ale výlučně „o pronikavě účinnou metodu výchovy“ ve škole. Kultivovaně zvládnutá mluva je nesmírně účinný nástroj komunikace a vzájemného poznávání v celé společnosti. A neměla by se stát ani nástrojem falše a oklamávání partnera díky nějakým mluvním či hlasovým nacvičeným figlům. Mluva „na úrovni“ urychluje seznamování, poskytuje neklamný signál o povaze člověka, se kterým se seznamujeme.

Mluva o nás vypovídá dříve, než se stačíme představit. Rozeberte si svoje spontánní dojmy a reakce v okolnostech, kdy se s někým setkáváte poprvé. Rozhoduje emocionální dojem z hudební kvality lidského hlasu (nikoliv věcný obsah pronesených slov) a stejně silně na vás působí i pohyby mluvího, tato podprahově působící „řeč těla“.

Slovy umíme obelhávat dokonale, ale řeč těla nelže. Stejně pravdivou výpověď o člověku je i podprahová složka jeho hlasového projevu. Divadelníci tuto složku lidské řeči nazývají podtextem.

Když se hovoří a píše o rétorice, v drtivé většině se zdůrazňují aspekty hlasitosti i srozumitelné artikulace a manažerská doporučení nevtíravého úsměvu, očního kontaktu a pevného stisku ruky. To jsou ale všechno prvky, které se dají nacvičit a případně je možno jimi i klamat.

Podprahovým působením lidské řeči se zabývá málokdo.

Přijměte tuto zmínku pod čarou jako podnět pro vaše uvažování a jednání v tomto směru.

C)

Chvála lidské řeči

Představuji si, že první lidská věta byla vyslovena za pořádných křečů. Pracovalo na ní všechno od prstů až po torbu ústní a praskající švy čela. Celá řada generací překonávala takto odpor neohebné hmoty až to posléze v jednom hrdle zjihlo a zaznělo.

Šlo se na radu ke všem hromům a rachotům a šelestům přírody, nabíralo se ze všech prvotních úděsů, neklidů, zmatků a živočišných slastí. Byla to nejdivočejší bitva o první jiskru duše.

Nehrál v tom roli pocit člověkovy osamělosti?

Prázdnou zelo mezi ním a lidmi jeho houfu, mezi ním a ukořistěnou ženou, prázdnou mezi ním a všemi věcmi kolem, když si je nemohl připoutat pevněji něčím, co by trvalo, a co by se vracelo v nějakém známém zvuku, jenž by přivolával před oči ostatních touž věc, na niž myslel on.

Sám, samotinký byl a sám zůstane.

Jak asi světlalo po okraji jeho pudů, když mezi ukájením těla potravou, bojem o ni, říjí a spánkem mohly nadcházet tyto mučivé pauzy, kdy teskně divokýma očima uvědomoval si rozdíravě tuto svou osamělost a toužil ven z jejího hluchého kruhu.

A hluchý kruh byl posléze prolomen.

V strašném boji. Kus po kuse. Po generacích.

Zazněla první věta.

Náš lidský předeek, jemuž se to podařilo, nebyl snad nejsilnějším vrhačem oštěpů svého kmene, ale jakou to hroznější zbraní vrhl tohoto dne?

Leží nějaké tajemství v kořenech našeho jazyka.

I mohl říci tento tvor:

Ty divá zvířeti, kterou honím a uhoním, napínaje všechnu svou sílu a bystře své smysly, ty nejsi jen prchavou chvílí kruté slasti, která pomine a z níž nezbude než tato uchvácená kořist a má tupá únava.

Pocítím znovu svou sílu, vypravuje u večerního ohně o tomto lovu, a zazní potom hlas mých druhů, chvále mou obratnost a sílu. Bude to znít k večernímu nebi, rovně s plamenem ohně, a ozbrojí nás to ještě lépe silou pro zítřejší den.

Mohl také říci:

Ženo, mohl bych tě zmocit silou a vzítí, pustit tě potom z náručí a vychladnouti rázem. Poslechnu však raději vnitřního puzení, vymyslím si pro tebe dobrá slova, ta nepominou s touto chvílí, příliš krátkou.

A posléze mohl říci:

Ty veliká hvězdo večerní, jakým skučícím steskem z prázdna a dalek bych se zalykal, kdybych necítil v sobě stoupání slov.

První vyslovená věta - byla také první metaforou.

Tápala ve světě zcela neznámém,

potýkala se s nepojmenovaným,

a slovem se zmocňovala tohoto světa.

D)

KAREL ČAPEK: DEVATERO POHÁDEK

CO VŠECHNO KOČKA DOVEDE

Tedy jak víte, ta kočka se jmenovala Jůra, ale princezna jí říkala ještě všelijak: macek a macourek, čiča, čičinka a čičánek, míca a mícinka, mourek a kočenska, a z toho už vidíte, že ji měla tuze ráda.

O TLUSTÉM PRADĚDEČKOVI

Můj nebožtík pradědeček byl povoláním sekerník a vedle toho obchodoval tu a tam v koních a jetelovém semínku. Při svých devadesáti osmi letech byl, chválabohu, ještě veselý a čilý brach, kulatý a červeňoučký jako jablíčko, ba, tak neobyčejně tlustý, že ho v létě prababička ukládala do sklepa, protože by se nahoře horkem rozplynul. Usadil se tedy pěkně dole ve sklepě, popíjel pivo s cukrem a těšil se na chladnější počasí.

Když přestalo parné léto, tu pak vylezl, batolil se po svém, hospodařil, šafařil a domostrožil, kupoval, prodával a sháněl, přibíjel, stloukal a tesařil, potil se a hmoždil se, dupal v bačkorách a klepal v pantoflích, statně jedl a pil, oháněl se zkrátka při svém valném věku a ctihodné tloušťce tak mile, že z něho všichni měli radost.

POHÁDKA VODNICKÁ

To se rozumí, děti, že vodník může dělat jen to řemeslo, ve kterém je něco od vody; tak například:

1. může si založit pohřební ústav a pořádat slavné i jednoduché pohřební prů..... vody;
2. stát se spekulantem a dělat výnosné pod vody;
3. nebo advokátem a provádět soudní roz vody;
4. být spisovatelem pro lid a psát poučné ná vody;
5. stát se notářem a provádět majetkové pře vody;
6. jako hudebník skládat klavírní dopro vody;
7. být obvodním lékařem pro soudní ob vody;
8. dát se na vojnu jako rotmistra dělat každoroční od .. vody;
9. být majitelem jakéhokoliv velkozá vodu;
10. nebo konečně člověkem vznešeného pů vodu
a nedělat docela nic jako nějaký vé voda.

POHÁDKA O ZDVOŘILÉM LOUPEŽNÍKOVÍ

Tak tedy je tomu už nesmírně dávno, co na horách Brendách panoval slavný a zlý loupežník Lotrando, mordýř ze všech nejukrutnější, se svými jednadvaceti pacholky, padesáti zloději, třiceti zlodějíčky a dvěma sty pomocníky, pašeráky a přechovávači. Tak ten Lotrando vám číhal u silnice třeba k Poříčí nebo ke Kostelci nebo i k Hronovu, až kolem pojedje nějaký ten forman, kupec, žid nebo rytíř na koni; pak na něj vystoup, zařval a obral ho o všechno, a to ještě ten potrefený mohl být rád, že ho Lotrando nezapíchnul, nezastřelil nebo nepověsil na stromě. Takový vrahoun a nelida byl ten Lotrando.

Lotrando se postaví do cesty a křikne: »Člověče vzdej se, já jsem loupežník!«

Trhovník se zastavil, podrbal se pod čepicí a pak nadzvedl plachtu u vozu a řekl dovnitř: »Stará, je tu nákej pan loupežník.«

Tu se rozhrnula plachta a z vozejčku vylezla stará tlustá panička, založila ruce v bok a spustila na mladého Lotranda. »Ty antikriste, ty arcilotrě, ty Babinský, ty bandyto, ty Barnabáši, ty bašibozuku, ty cikáně, ty čerchmante, ty čertovo kvítko, ty darebo, ty darmošlape, ty feryno, ty Goliáši, ty hasačerte, ty Herodesi, ty hrdlořeze, ty hrubiáne, ty hříšniku, ty chachare, ty Indiáne, co se to opovažuješ, takhle přepadat poctivé a slušné lidi?«

»Promiňte, madame,« zašeptal Lotrando zdrcen, »neměl jsem tušení, že ve voze je dáma.«

»To se ví, že je,« pokračovala trhovnice, »a jaká dáma, ty jeden, ty Jidáši, ty Kaine, ty kriminálníku, ty kruťáku, ty krvežíznivče, ty lenochu, lidožroute, ty lucipere, ty machometáne, ty metlo, ty mezuláne, ty mordýři!

»Prosím tisíckrát za odpuštění, že jsem vás tak polekal, paní,« omlouval se Lotrando v nejhroznějších rozpacích. »Trešarmé, madame, silvupla, ujišťuji vás svou nejpokornější lítostí, že — že — «

»Pakuj se, necito,« křičela ctihodná dáma, »nebo ti povím, že jsi nekřesťan, nelida, netvor, nezdoha a neznaoboh, oukladník, partykář, pirát, poberta, pohan, postrach a prachkujon, rabiát, raubíř a Rinaldo Rinaldini satanáš, slotá a sprostopášník, šelma, šibeničnick, šidolid, šizuňk, škareda a špatenka, taškáš, tatar, turek a tygr a ukrutník — «

Dále už mladý Lotrando neslyšel, neboť se dal na útěk a nezastavil se až na Brendách; a to se mu ještě zdálo, že vítr za ním nese cosi, jako » — vejtržník, vlkodlak, vražedník a vyvrhel, zabiják a zbojník, zlejduch, zloděj zlodějská, zlosyn, zlotřilec a zuřivec a žhář — «

POHÁDKA TULÁCKÁ

KRÁL FRANTIŠEK

dovedl ho na komisařství pro potulku, kde ho zapsali do takové tlusté knihy a nechali ho přespat na pryčně a ráno ho zase poslali dál; na policii mu tedy říkali František Král, ale ostatní lidé ho jmenovali všelijak jinak: ten vandrák; ten šupák, ten tulák, ten pobuda, ten lajdák, ten Jmenoval se vlastně František Král, ale tak mu říkali jenom tehdy, když ho sebral strážník a otrapa, ten hadrník, ten trhan, ten obejda, ten lenoch, ten cikán, ten chudák, ten jindyvyjduum, ten

člověk, ten kdovídko, ten dareba, ten poběhlík, ten krajánek, ten štvanec, ten vošlapa, ten revertent, ten ludrák, ten prašivka, ten hunt, ten syčák, ten holota, a ještě mnoho jiných jmen mu dávali;

POŠŤÁCKÁ

“Aha,” vykřikl pan Kolbaba radostně, “člověče drahá, tak to vy jste ten trumbera, ten bloud, to řululum, ten pleticha, ten trumpeta, ten vrták, ten truhlík, to nemehlo, to trdlo, to pometlo, ten tulipán, ten jelimánek, ten salát a ten přetrhdílo, ten splašený, ten střelený, ten trhly, ten seknutý a ten pytleem praštěný, ten nádiva, ten nekola, ten nekňuba, ten ňuma, ten slíva a ten bambula, ten kašpar, ten janek, ten matěj a ten popleta, co nám hodil do poštovní schránky to psaníčko bez známky a bez adresy?”

VELKÁ DOKTORSKÁ

Pihovatý Vincek, pravým jménem Vincenc Nyklíček ze Zlička, míchal nad ohněm kouzelnické lektvary ze smůly, síry, baldriánu, mandragory, hadího kořene, zeměžluče, babíhněvu a čertova koření, z kolomazi a pekelného kamínku a z trendemendě a šalvosru a kozích bobků, z vosích žihadel, krysích fousů, muřích nožiček a zanzibarského semínka, tož z takových těch čarodějských koření, přísad, dryáků a černobejlí.

LOUPEŽNICKÁ (JINÁ VERZE)

A zas mladý Lotrando se postaví do cesty a křikne: “Člověče, vzdej se, já jsem loupežník.” Tak ho to totiž naučil ježatý Vincek.

Trhovník se zastavil, podrbl se pod čepicí a pak nadzvedl plachtu u vozu a řekl dovnitř: “Stará, je tu řákej pan loupežník.”

Tu rozhrnula se plachta a z vozejčku vylezla stará tlustá panička, založila ruce v bok a spustila na mladého Lotranda: “Ty raubíři, rošťáku, ničemo, šibeničníku, prašivko, hrubiáne, lotře, kreminálníku, poberto, vandráku, lenochu, darebo, kujóne, lupiči, taškáři, šupáku, pobudo, lumpe, otrapo, lucipere, nemravo, holomku, špatenko a zloději zlodějská, co se to opovažuješ, takhle si přijít na poctivé lidi?”

“Promiňte, madam,” zašeptal Lotrando zdrcen, “nevěděl jsem, že je ve voze dáma.”

“To se ví, že je,” pokračovala trhovnice, “a jaká dáma, ty surovče, ty vrahu, ty zabijáku, ty prachkujóne, ty padouchu, ty hanebníku, ty mordýři, ty satanáši!”

“Prosím tisíckrát za odpuštění, že jsem vás tak polekal, paní,” omlouval se Lotrando v nejhroznějších rozpacích. “Trešarmé, madam, silvuplé, ujišťuji vás svou nejpokornější lítostí, že – že –”

“Pakuj se, darebo,” křičela ctihodná dáma, “nebo ti řeknu, že jsi nestyda, bídák, zlosyn, arcilotras, turek, pohan, vyvrhel, nezdvorač, halama, huncút, mazavka,

hrubec a týgr a hrdlořez a podlec, pijan, ludrák, nelida a mameluk a prevít a kazisvět, podvodník, zločinec, mizera a vrahoun a kruřas a –“

Dále už mladý Lotrando neslyšel, neboť dal se na útěk a nezastavil se až na Brendách; a to se mu ještě zdálo, že vítr za ním nese cosi jako “...zlotřilec, trhan, lajdák, obejda, rabiát a lidožrout a Žižkovák”, třeba si sebevíc uši zacpával.

E)

JAN WERICH: CHLAP, DĚD, VNUK, PES A HROB

*Žil kdys kdes chlap. Dá se říct těž muž či kmán, jak kdo chce. Já ho zvu chlap.
Nu a on krad, ten chlap. Krad, co moh a kde moh. Zvlášt' když měl hlad.
Byl den jak květ, pták pěl, klas zrál a nad vším jas. Jen hvozd se tměl, tam, kde spal
chlap.
Spal den a noc, neb pil jak Dán. Když jím třás chlad, vstal a chtěl jít dál, leč měl hlad.
Jed by. A pil! Spíš pil, jen mít zač! Měl ret jak troud.
Vždyť se dá jít na lup, i když je den. Tak šel.
Jde, až zří plot, a na něm čte: Je tu zlý pes!
"Zlý pes - a to se mám bát? To snad ne!" a just tam šel krást.
Leč pes tam byl.
A zlý.
A jak! Jak d'as!
Jen se chlap vkrad, už tu byl pes a vyl. Pán sic spal, leč pes vyl a řval čím dál tím víc,
až pán vstal a vzal si zbraň.
"Vem si ho! Drž ho! Jen mu dej!"
Křik, sběh a ryk, chlap chce pryč, je tu však pes i pán, je to už kmet, a řve: "Já ti dám
u nás krást!"
A kmet se rve jak kdys, když byl mlád.
Leč chlap je mlád dnes a dnes má víc sil! Kmet už je mdlý, chlap na něj klek a chce
ho bít, když tu zlý pes se zved a chňap! Chlap má prst pryč. Než pes spolkně prst, než
kmet se vzmohe, chlap skrz sklep jde ven.
Tam, co je vchod a u něj hůl, spíš kyj.
Kmet se chce prát, leč kyj je kyj, a chlap bil ze všech sil, až kmet pad. Pes rval dál.
Rval dlaň i pěst a ted' chce rvát chřtán. Chlap, pot a krev, má spěch.
Děd sic pad, leč ted' zas na dvůr vběh vnuk, spíš hoch než muž, a chce znát: "Kdo tu
chtěl krást a kde je náš děd?" To už chlap byl přes dvůr, tam, co je stáj.
A přes plot jde kůň a na něm chlap. Vnuk sáh níž, než je bok, tam, kde měl kolt, a jak
stisk, kolt štěk BENG! BENG! Chlap jek, a kůň se vzpjal, leč jde zas dál.
Děd vstal, je živ a zdráv, jen chlap je pryč a s ním i kůň. V tom vnuk křik: "Hled'!", a
jak to řek, tam, co je brod, kůň stál a třás se, pak se hnál dál, zas stál, pak pad. Chlap
je pod ním. Ted' se však zved a dal se v běh, tam, co je hvozd. Chce se v něm skrýt.
"Jen ho nech," řek děd. "Kdo zná líp kraj? Kdo z nás tu rost? Ted' bych chtěl lok, jak
pes chce kost." Vnuk mu dal džin. "Vem psa a kyj a pojd'" řek děd a mlask. "Dej si
těž hlt." Vnuk písk na psa a šli.
Chlap si sed pod strom. Kůň mu zdech, pes si vzal prst a ten kolt, co po něm šleh jak
blesk, mu z plic vzal dech i krev. Chtěl by jít dál. Leč čím dál tím míň má sil, je bled,
je sláb, je sám, má strach. Klek, chtěl vstát, leč spad zpět na strom a po pni se svez na
zem. Lez jak plaz, rval mech i vřes, jak táh trup o píd' dál. Už ví, že je zle. Zrak se mu
tmí i sluch mu ztich. Chce však pryč, tam, kde je svět a kde je jas, ne tma. Přec, kde je
tma, je smrt!*

”Ne, ted’ ne! Chce se mi spát, je noc a den a noc. Pak jsem zas fit! Jen mít čas, chléb a sůl a džbán! Moh bych být živ... živ líp...”

Pes štěk. A po něm hned hlas: ”Rek čul krev! Běž za ním!”

”Kam štve?” křik hoch.

”Tam za ten dub!”

A tam ten chlap byl. Pes nad ním stál, pak hoch, pak kmet.

”To je on,” řek kmet a vzdech: ”Tys mu dal....”

„Proč u nás krad?”

”Co když měl hlad, co když chtěl jíst?”

”Ten znal jen pít, ten vrah.”

”On ví už svý, tak nač ten hněv? Pojd’”

”Co s ním?”

„Ted’? Ted’ už nic.“

Sylabus s pozváním na kurz Vyprávíme a čteme pohádky – rodiče dětem a děti rodičům

Vážení kolegové,

zveme vás na mikulášsko - předvánoční setkání, při kterém se během jednoho dne věnujeme popelce současného školství – kultuře řeči. Usilujme o vyšší úroveň mluvené mateřštiny, ke které se dnešní společnost chová značně macešsky.

Dítě zvládá mateřský jazyk nikoliv školním učením, ale především napodobováním vzorů. A když nejsou vzory kvalitní, napodobuje pak spontánně alespoň ty stávající – a ty jsou mnohdy problémové. Tak se kruh upadající úrovně mluvené češtiny stále zužuje. Kdo jiný – než my pedagogové – bychom se měli pokusit tento začarovaný kruh prolomit.

Dospělí by měli dětem číst a vyprávět pohádky – ať už rodiče svým dětem nebo tety a strýčkové dětem "vypůjčeným". Vývoj dítěte a vytváření jeho morálního horizontu ovlivňují nejen samotné pohádkové příběhy, ale stejně silně působí i lidský vztah k člověku, který dítěti bájně a fantazijní děje čte, nebo je vymýšlí a vypravuje. Citové působení na dětského posluchače spočívá i v hudební kvalitě znění hlasu vypravěče. Barevný lidský hlas působí dlouhodobě a hluboce, protože jej člověk přijímá podprahovými cestami.

S tímto záměrem jsme pro vás připravili kurs "Vyprávíme a čteme pohádky – rodiče dětem a děti rodičům".

Půjde nám o to, aby modulace vašeho hlasu i výslovnost byly naprosto vybroušené. Proto si zopakujeme Sedmero srozumitelné a znělé mluvy, se kterým jsme se zabývali v minulém roce. Pak se věnujeme možnostem, jak se dá lidský hlas modulovat, abyste přenášeli emocionalitu pohádek z grafického zápisu textu do zvukového, hudebně působivého znění svého hlasu.

Přínos jednodenního školení si pak vyzkoušíte o vánočních svátcích při předčítání příběhů z knížek, které Ježíšek přinese pod stromeček.

Dostanete tak příležitost, aby se vaše mluva stala tím potřebným vzorem, který bude dítě s obdivem napodobovat.

Na setkání se starými známými z minulého roku, i se zbrusu novými zájemci o kultivaci mluvené češtiny, se upřímně těší

Vašek Martinec